

Πανελλήνιο Συνέδριο Επιστημών Εκπαίδευσης

Τόμ. 2015, Αρ. 2 (2015)

Λειτουργίες νόησης και λόγου στη συμπεριφορά, στην εκπαίδευση και στην ειδική αγωγή: Πρακτικά 5ου Συνεδρίου

ΕΘΝΙΚΟ ΚΑΙ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ
ΤΟΜΕΑΣ ΕΙΔΙΚΗΣ ΑΓΩΓΗΣ ΚΑΙ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑΣ Π.Τ.Δ.Ε.
ΚΕΝΤΡΟ ΜΕΛΕΤΗΣ ΨΥΧΟΦΥΣΙΟΛΟΓΙΑΣ ΚΑΙ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

5^ο ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ 19-21 Ιουνίου 2015

Υπό την αιγίδα του Υπουργείου Πολιτισμού, Παιδείας και
Θρησκευμάτων

« Λειτουργίες νόησης και λόγου στη συμπεριφορά,
στην εκπαίδευση και στην ειδική αγωγή »

ΠΡΑΚΤΙΚΑ ΣΥΝΕΔΡΙΟΥ

ΑΠΡΙΛΙΟΣ 2016

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ:

Παπαδάτος Γεώργιος
Πολυχρονόπουλος Σταυρούλα
Μπασιτά Αγγελική

ISSN: 2529-1157

ΑΘΗΝΑ

Απόψεις εκπαιδευτικών για το Ερευνητικό
Πρόγραμμα “Καλλιεργώντας την επικοινωνιακή
διάσταση της Γλώσσας στην παραγωγή γραπτού
λόγου”

Έλενα Μανιάτη, Μαρία Μάσσου

doi: [10.12681/edusc.158](https://doi.org/10.12681/edusc.158)

Βιβλιογραφική αναφορά:

Μανιάτη Έ., & Μάσσου Μ. (2016). Απόψεις εκπαιδευτικών για το Ερευνητικό Πρόγραμμα “Καλλιεργώντας την επικοινωνιακή διάσταση της Γλώσσας στην παραγωγή γραπτού λόγου”. *Πανελλήνιο Συνέδριο Επιστημών Εκπαίδευσης*, 2015(2), 798–807. <https://doi.org/10.12681/edusc.158>

Απόψεις εκπαιδευτικών για το Ερευνητικό Πρόγραμμα “Καλλιεργώντας την επικοινωνιακή διάσταση της Γλώσσας στην παραγωγή γραπτού λόγου”

Έλενα Μανιάτη
PhD, Σχολική Σύμβουλος Π. Ε. Αττικής, Μέλος ΣΕΠ ΕΑΠ
elmaniati@gmail.com

Μαρία Μάσσου
MEd, Δ/ντρια 1^{ου} Δ.Σ. Χολαργού
mariamassou@gmail.com

Περίληψη

Στην παρούσα εισήγηση παρουσιάζονται οι απόψεις εκπαιδευτικών Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης της 25^{ης} Περιφέρειας Αττικής που συμμετείχαν σε Ερευνητικό Πρόγραμμα με τίτλο **“Καλλιεργώντας την επικοινωνιακή διάσταση της Γλώσσας στην παραγωγή γραπτού λόγου”**, κατά το σχολικό έτος 2014-2015. Οι απόψεις τους αφορούν στο Πρόγραμμα και στην ανάπτυξη επικοινωνιακών δεξιοτήτων των μαθητών στην παραγωγή γραπτού λόγου, στο πλαίσιο καθοδηγούμενων εφαρμογών. Στόχος του Ερευνητικού Προγράμματος υπήρξε η διερεύνηση του τρόπου αξιοποίησης από τους μαθητές γλωσσικού υλικού που είχε παραχθεί για πραγματικές επικοινωνιακές ανάγκες και χρησιμοποιήθηκε στην τάξη για την παραγωγή γραπτού λόγου. Τα αποτελέσματα της έρευνας καταδεικνύουν ότι μέσω αυθεντικών παραγωγικών και προσληπτικών δραστηριοτήτων που διέπονται από επικοινωνιακή σκοπιμότητα και τοποθετούνται σε δεδομένο καταστασιακό πλαίσιο, καλλιεργούνται μεν γραμματικές και λεξιλογικές γνώσεις, με τελικό στόχο, όμως, την καλλιέργεια επικοινωνιακών πρακτικών, αντίστοιχων προς τις ανάγκες και την ηλικία των μαθητών.

Λέξεις-Κλειδιά: επικοινωνιακές δεξιότητες, αυθεντικά κείμενα, καθοδηγούμενες εφαρμογές

Abstract

The current presentation aims to discuss Primary Level Education teacher's views as reported in the study examining the following topic: “Writing; Developing the communicative aspect of Language”. The study was conducted during the academic year 2014-2015 in the 25th Educational region of Attica, Greece. Teachers presented their views with regard to the development of student's communicative skills in writing when being assigned specific guided tasks. The study was aiming at examining the way students made the most out of certain language material serving authentic communicative needs in order to produce their own writing material. It was found that the productive and receptive use of such material promotes not only the enhancing of grammatical and vocabulary skills, but also the development of communicative practices that correspond to students' age and needs.

Keywords: communicative skills, authentic language material, guided practices

Εισαγωγή

Η επικοινωνιακή προσέγγιση αποτελεί βασικό χαρακτηριστικό της σύγχρονης γλωσσικής διδασκαλίας. Κύριος στόχος της γλωσσικής εκπαίδευσης είναι η

καλλιέργεια της επικοινωνιακής ικανότητας των μαθητών¹ σε ό,τι αφορά τη γλωσσική, πραγματολογική και κειμενική διάσταση της γλώσσας, σε συνδυασμό με την ευχέρεια λόγου και την αποτελεσματική ανταπόκριση στα γλωσσικά ερεθίσματα. Οι παραδοσιακές μορφές διδασκαλίας με έμφαση αποκλειστικά σε μορφοκεντρικές δραστηριότητες ακρίβειας λόγου, μέσω της εξάσκησης σε γραμματικά φαινόμενα, έχουν αντικατασταθεί από επικοινωνιακές δράσεις, οι οποίες προϋποθέτουν νέου τύπου διδακτικό υλικό. Πιο συγκεκριμένα, η αποτελεσματικότερη καλλιέργεια της επικοινωνιακής ικανότητας των μαθητών επιτυγχάνεται μέσω αυθεντικού υλικού και αυθεντικών επικοινωνιακών δράσεων, κατ' αντιστοιχία προς εκείνες στις οποίες εμπλέκονται οι μαθητές στην καθημερινή τους ζωή.

Στην παρούσα εισήγηση παρουσιάζονται οι απόψεις εκπαιδευτικών Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης της 25^{ης} Περιφέρειας Αττικής που συμμετείχαν σε Ερευνητικό Πρόγραμμα με τίτλο **“Καλλιεργώντας την επικοινωνιακή διάσταση της Γλώσσας στην παραγωγή γραπτού λόγου”**, κατά το σχολικό έτος 2014-2015. Οι απόψεις τους αφορούν στο Πρόγραμμα και στην ανάπτυξη επικοινωνιακών δεξιοτήτων των μαθητών στην παραγωγή γραπτού λόγου, στο πλαίσιο καθοδηγούμενων εφαρμογών με τη χρήση αυθεντικών κειμένων. Τα αποτελέσματα της έρευνας καταδεικνύουν ότι μέσω αυθεντικών παραγωγικών και προσληπτικών δραστηριοτήτων που διέπονται από επικοινωνιακή σκοπιμότητα και τοποθετούνται σε δεδομένο καταστασιακό πλαίσιο, καλλιεργούνται μεν γραμματικές και λεξιλογικές γνώσεις, με τελικό στόχο, όμως, την καλλιέργεια επικοινωνιακών πρακτικών, αντιστοιχών προς τις ανάγκες και την ηλικία των μαθητών.

1. Ο επικοινωνιακός προσανατολισμός στην προσέγγιση της γλώσσας

Ήδη από την δεκαετία του 70, η γλωσσολογική έρευνα μέσα από την επίδραση κλάδων της Γλωσσολογίας, όπως της Κειμενογλωσσολογίας και της Ανάλυσης Λόγου, έχει μετατοπίσει το ενδιαφέρον της, από τη μελέτη της γλώσσας ως αποπλαισιωμένης οντότητας, στη μελέτη του επικοινωνιακού και του λειτουργικού της χαρακτήρα (Χατζησαββίδης, 2009). Πρωταρχικός στόχος της *Επικοινωνιακής Προσέγγισης* είναι η καλλιέργεια του προφορικού και του γραπτού λόγου ως εκφράσεων της επικοινωνιακής διάστασης της γλώσσας.

Η επικοινωνία αποτελεί ένα σύστημα άρρητων κανονικοτήτων, οι οποίες μεταβιβάζονται και κατακτώνται διά της χρήσης. Οι κανονικότητες στις οποίες στηρίζεται η επικοινωνία είναι υπαρκτές, γιατί αλλιώς δεν θα ήταν δυνατή η επίτευξή της. Οι κανονικότητες όμως αυτές, εκτός από τις βασικές, είναι δύσκολα περιγράψιμες. Σε τελευταία ανάλυση, λοιπόν, η επικοινωνία είναι χρήση και όχι γνώση, αλλά είναι και η διαδικασία μέσω της οποίας νοηματοδοτείται ο περιβάλλων κόσμος του ατόμου, διαμορφώνονται στάσεις, απόψεις, συμπεριφορές και πολιτισμικά στερεότυπα. Στο πλαίσιο της *Επικοινωνιακής Προσέγγισης* η έννοια της επικοινωνιακής ικανότητας θεωρήθηκε ως μια αντικειμενικά μετρήσιμη ικανότητα χρήσης της γλώσσας σε ποικίλα πλαίσια επικοινωνίας (Χατζησαββίδης, 2009).

Στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα η διδασκαλία του γλωσσικού μαθήματος στο Δημοτικό Σχολείο, σύμφωνα με το Δ.Ε.Π.Π.Σ. (τ.Α', 2002, 210), αποσκοπεί: «στην

¹Για λόγους οικονομίας κειμένου, χρησιμοποιούμε, συμβατικά μεν, μόνο το αρσενικό γένος των ουσιαστικών, καταχρηστικά δε, από άποψη γλωσσικής ισότητας των φύλων.

ανάπτυξη της ικανότητας των μαθητών να χειρίζονται με επάρκεια και αυτοπεποίθηση, συνειδητά, υπεύθυνα, αποτελεσματικά και δημιουργικά το γραπτό και προφορικό λόγο, ώστε να μετέχουν ενεργά στη σχολική και ευρύτερη κοινωνία τους».

Συγκεκριμενοποιημένος ο γενικός αυτός σκοπός, δίνει έναν από τους ειδικούς σκοπούς της διδασκαλίας της ελληνικής γλώσσας, ο οποίος σύμφωνα με το Αναλυτικό Πρόγραμμα Σπουδών της ελληνικής γλώσσας για το δημοτικό σχολείο, είναι «να χρησιμοποιεί ο μαθητής τη γλώσσα ως κώδικα επικοινωνίας για να ικανοποιεί τις πρακτικές, συναισθηματικές, πνευματικές και κοινωνικές του ανάγκες» (Α.Π.Σ.τ.Α΄, 2002, 26).

Κατά συνέπεια, η διδασκαλία του μαθήματος προσανατολίζεται:

- στη συνειδητοποίηση του γλωσσικού συστήματος
- στη συστηματική άσκηση των μαθητών στη χρήση της γλώσσας και
- στη λειτουργική πρόσληψη της γλώσσας ως εργαλείου που προωθεί, οργανώνει και ορίζει τη μάθηση στο σχολικό, αλλά και στον εκτός σχολείου χώρο (Σπανός, χ.χ.).

Το γλωσσικό μάθημα συνδέεται έτσι με την πραγματικότητα και μ' αυτόν ακριβώς τον τρόπο ανιχνεύεται ο *επικοινωνιακός προσανατολισμός* στην προσέγγιση της γλώσσας. Οι μαθητές συνειδητοποιώντας τους μηχανισμούς που προσδιορίζουν τη γλώσσα ως σύστημα, καθίστανται ικανοί να επικοινωνούν αποτελεσματικά και δημιουργικά. Γλώσσα σημαίνει «κοινωνική αλληλεπίδραση». Αλληλεπίδραση που τη χαρακτηρίζει η αποτελεσματικότητα στην επικοινωνία και η αποδεκτότητα από την κοινωνία. Κάτω από αυτό το πρίσμα η γλώσσα συνιστά και ορίζεται ως κοινωνική συμπεριφορά και η σχολική τάξη προσλαμβάνεται ως κοινωνικό περιβάλλον (Σπανός, χ.χ.).

Με δεδομένο, επομένως, ότι βασικός σκοπός του γλωσσικού μαθήματος είναι η ανάπτυξη της ικανότητας των μαθητών να επικοινωνούν αποτελεσματικά, προφορικά και γραπτά, θα πρέπει να στοχεύσουμε στην κατανόηση και παραγωγή διαφορετικών ειδών λόγου και κειμένων.

Η επικοινωνιακή ικανότητα είναι μια δυναμική επιλογή των κατάλληλων στρατηγικών, με τις οποίες πλαισιώνεται επικοινωνιακά ο λόγος. Γλωσσολογικές έρευνες, οι οποίες ασχολούνται με την Ανάλυση Λόγου και τα κειμενικά είδη, τονίζουν την αναγκαιότητα εμπλοκής και ενασχόλησης των μαθητών με θεσμικά οριοθετημένες μορφές λόγου και με μορφές κειμένων που παράγονται μέσα σε συγκεκριμένες κοινωνικοπολιτισμικές ή γλωσσικές ομάδες (Χατζησαββίδης, 2009). Όλη η διαδικασία πρέπει να εντάσσεται σε αυθεντικές περιστάσεις επικοινωνίας. Τα κειμενικά είδη, τόσο τα χρηστικά όσο και τα λογοτεχνικά, είναι ο κατεξοχήν τρόπος καλλιέργειας γλωσσικών και μεταγλωσσικών δεξιοτήτων, που περιλαμβάνουν την επίγνωση της σχέσης μεταξύ της δομικής και της κοινωνικής πλευράς της γλώσσας (Halliday & Hasan, 1991).

Το ύφος των κειμένων δεν είναι μια μεταφυσική κατηγορία, αλλά μια κατηγορία που χτίζεται από πολύ απτά και συγκεκριμένα γλωσσικά υλικά:

- μορφολογικές και συντακτικές δομές
- λεξιλογικές επιλογές
- επιλογές ως προς τη δόμηση του κειμένου

Όταν η διδασκαλία της γλώσσας είναι επικοινωνιακά προσανατολισμένη, εξετάζουμε τα «δομικά υλικά» με τα οποία κατασκευάζονται τα κείμενα, βάσει των

οποίων διαφοροποιούνται μεταξύ τους οι διάφορες κειμενικές μορφές, όπως εμφανίζονται μέσα σε συγκεκριμένες επικοινωνιακές συνθήκες. Γι' αυτό, ο σκοπός της διδασκαλίας της γλώσσας επεκτείνεται πέρα από την απόκτηση εκ μέρους των μαθητών της επικοινωνιακής ικανότητας και δίνει έμφαση στην καλλιέργεια της ικανότητας επιλογής των συμβάσεων του ανάλογου κειμενικού είδους, ώστε να επιτευχθούν οι κοινωνικοί σκοποί που θέτουν οι μαθητές σε κάθε τομέα δράσης (Τσιπλάκου, Χατζηιωάννου & Κωνσταντίνου, 2006).

Ως εκ τούτου, η γλωσσική ποικιλομορφία αντιμετωπίζεται ως ένα γνωστικό αντικείμενο και τόσο το διδακτικό υλικό όσο και η διδακτική διαδικασία, μεταδίδουν στους μαθητές γνώσεις για τη γλωσσική ποικιλομορφία. Οι μαθητές μαθαίνουν για τα χαρακτηριστικά της κάθε γλωσσικής μορφής και κάνουν ασκήσεις για να εντοπίζουν και να αναγνωρίζουν αυτά τα χαρακτηριστικά. Στη συνέχεια, καλούνται να παραγάγουν και οι ίδιοι ένα προφορικό ή γραπτό κείμενο της μορφής/είδους που διδάχτηκαν, για να δείξουν ότι μπορούν να αξιοποιήσουν στην πράξη τις γνώσεις που απέκτησαν σχετικά.

Αυτό σημαίνει να γνωρίζουν οι μαθητές κάθε φορά που καλούνται να παράγουν λόγο, προφορικό ή γραπτό, ποιος μιλάει ή γράφει, πού απευθύνεται, για ποιο σκοπό και για ποιο θέμα. Ο μαθητής μέσα από τέτοιου είδους δραστηριότητες συνειδητοποιεί την αναγκαιότητα προσαρμογής του ύφους του και των μέσων του λόγου του ανάλογα με τον αποδέκτη, το θέμα, την αιτία, το σκοπό, αλλά και το είδος του κειμένου που πρόκειται να παραγάγει. Η επιλογή του κατάλληλου γλωσσικού ύφους σε κάθε περίπτωση είναι κάτι που για τους περισσότερους γίνεται χωρίς ιδιαίτερη προσπάθεια και σκέψη. Την ικανότητα όμως αυτή, την αποκτούμε με την εμπειρία και τη μάθηση. Αποκτούμε, λοιπόν, συνείδηση της ετερογένειας της γλώσσας, δηλαδή, των διαφόρων *επιπέδων ύφους* (registers), τα οποία είναι λειτουργικές ποικιλίες και παραλλαγές που προσφέρουν εναλλακτικούς τρόπους να εκφράσει κάποιος αποτελεσματικά αυτό ακριβώς που θέλει (Μπασλής, 2002). Προφανώς, βέβαια, και δεν υπάρχει ομιλητής με ένα και μοναδικό ύφος. Σίγουρα, όμως, το ύφος προσαρμόζεται στο βαθμό επισημότητας της κάθε κατάστασης. Ζητούμενο λοιπόν, είναι η ικανότητα του ατόμου να προσαρμόζεται στις περιστάσεις επικοινωνίας και, κυρίως, σε εκείνες τις περιστάσεις που απαιτεί η κοινωνική επιτυχία (Ματσαγγούρας, 2004).

Μέσα σε αυτό το πλαίσιο θεώρησης της διδασκαλίας της μητρικής γλώσσας, η γραμματική με τη *λειτουργική της διάσταση* δίνει έμφαση στην πραγματολογική πλευρά της γλώσσας ως κοινωνικής αλληλεπίδρασης. Κάθε τι που διδάσκεται πρέπει να έχει νόημα για τους μαθητές. Αν η διδασκαλία της γραμματικής και των κανόνων της δεν αντιστοιχίζεται με καθημερινές καταστάσεις επικοινωνίας, είναι περιττή και χωρίς νόημα γι αυτούς. Μέσα από τη λειτουργία της γραμματικής σε κοινωνικές περιστάσεις, φτάνουμε στη διδασκαλία των γραμματικών φαινομένων. Αυτό σημαίνει ότι στα *γραμματικά φαινόμενα δίνεται μια χρηστική διάσταση* (Παπάς, 1995). Η εκμάθηση της γραμματικής εντάσσεται οργανικά τόσο στις γραπτές και προφορικές εργασίες των μαθητών, όσο κι έξω από την τάξη στην καθημερινή τους ζωή. Στόχος, λοιπόν, της λειτουργικής γραμματικής είναι η απόκτηση γνώσεων και δεξιοτήτων από τους μαθητές, τέτοιων που να τους καθιστούν ικανούς να επικοινωνούν με επιτυχία, είτε προφορικά είτε γραπτά, πράγμα που σημαίνει ότι αποκτούν εφόδια για να ενταχθούν μακροπρόθεσμα με επιτυχία στο ευρύτερο κοινωνικό σύνολο. Κι αυτό, διότι όσοι διαθέτουν την ικανότητα να χειρίζονται αποτελεσματικά τη γλώσσα, όσοι κατέχουν τις αντίστοιχες γλωσσικές συμβάσεις, έχουν δυνατότητα πρόσβασης σε διαφορετικούς χώρους κοινωνικής δράσης και παρέμβασης, μερικοί από τους οποίους

αφορούν την άσκηση μορφών εξουσίας, όπως είναι η δημοσιογραφική, η διοικητική, η πολιτιστική και η επιστημονική εξουσία (Ματσαγγούρας, 2004). Το γραμματικό φαινόμενο διδάσκεται με αφορμή μια επικοινωνιακή περίσταση και εξετάζεται στο συγκεκριμένο περιβάλλον των κειμενικών ειδών στο οποία λειτουργεί. Η διδασκαλία του γραμματικού φαινομένου δεν αποτελεί αυτοσκοπό. Ο σκοπός είναι να χρησιμοποιηθεί το γραμματικό φαινόμενο με επιτυχία σε μια ανάλογη επικοινωνιακή περίσταση στην οποία θα βρεθεί ο μαθητής και την οποία θα πρέπει να αντιμετωπίσει με επάρκεια.

Τι πρέπει να κάνει, όμως, ο εκπαιδευτικός της τάξης ώστε να προωθήσει και να ενισχύσει τον επικοινωνιακό χαρακτήρα της γλώσσας, με τους όρους που αυτός περιγράφηκε; Αυτό που χρειάζεται είναι να απαλλαγούμε από τις στρεβλές αντιλήψεις που έχουν δημιουργηθεί στην πορεία μιας μακράς παράδοσης και να συνειδητοποιήσουμε ότι πρέπει να δημιουργούμε και στην τάξη συνθήκες χρήσης της γλώσσας, ανάλογες με αυτές που ισχύουν και εκτός σχολείου για την ανάπτυξη της επικοινωνιακής δεξιότητας. Αυτή η επιδίωξη ανάπτυξης επικοινωνιακής δεξιότητας επιβάλλει το διδακτικό υλικό να χαρακτηρίζεται από αυθεντικότητα. Για να κατακτήσει ο μαθητής την ικανότητα να επικοινωνεί λεκτικά έξω από το σχολείο, στον κοινωνικό χώρο, θα πρέπει να εξοικειωθεί με τις μορφές που παίρνει η επικοινωνία στο χώρο. Είναι λοιπόν απαραίτητα τα αυθεντικά κείμενα, με τη μορφή που τους έχει δώσει ο συντάκτης τους.

Στο πλαίσιο αυτών των αξόνων, οργανώθηκε από τη Σχολική Σύμβουλο της 25^{ης} Εκπαιδευτικής Περιφέρειας Δημοτικής Εκπαίδευσης Αττικής Ερευνητικό Πρόγραμμα για τους εκπαιδευτικούς της Γ' και Δ' τάξης των σχολείων της Περιφέρειας με τίτλο **“Καλλιεργώντας την επικοινωνιακή διάσταση της Γλώσσας στην παραγωγή γραπτού λόγου”**, κατά το σχολικό έτος 2014-2015. Στόχος του Προγράμματος ήταν να διερευνηθεί κατά πόσο αναπτύσσονται οι επικοινωνιακές δεξιότητες των μαθητών στην παραγωγή γραπτού λόγου, στο πλαίσιο καθοδηγούμενων εφαρμογών με τη χρήση αυθεντικών κειμένων. Το Πρόγραμμα, διάρκειας 12 εβδομάδων (Ιανουάριος- Μάιος 2015) ήταν προαιρετικό και όλες οι δραστηριότητες υλοποιήθηκαν στο πλαίσιο καθοδηγούμενων εφαρμογών κατά τη διδασκαλία του μαθήματος της Γλώσσας, εντός του Ωρολογίου Προγράμματος.

1. Η ερευνητική διαδικασία

Η έρευνα είχε ως κύριο στόχο να καταγράψει τις απόψεις των εκπαιδευτικών που υλοποίησαν το Πρόγραμμα για την ανάπτυξη επικοινωνιακών δεξιοτήτων των μαθητών στην παραγωγή γραπτού λόγου, στο πλαίσιο καθοδηγούμενων εφαρμογών, με τη χρήση αυθεντικών κειμένων. Βάσει του κύριου στόχου, διατυπώθηκαν τρία ερευνητικά ερωτήματα τα οποία αποτέλεσαν τους κύριους άξονες για τη συλλογή και την επεξεργασία των δεδομένων. Τα ερευνητικά ερωτήματα ήταν:

1. Κατά πόσο και γιατί η χρήση αυθεντικού υλικού κατά την παραγωγή γραπτού λόγου προώθησε στα παιδιά:

- i Τis επικοινωνιακές λειτουργίες μέσω της χρήσης των κατάλληλων γλωσσικών στοιχείων ανάλογα με τις επικοινωνιακές περιστάσεις (πομπός, δέκτης, κειμενικό είδος, κλπ).
- ii Τη γλωσσική ικανότητα στο σχηματισμό των γραμματικών δομών και στην επαρκή γνώση των λεξιλογικών και ορθογραφικών κανόνων.
- iii Τη συμμετοχή και το ενδιαφέρον τους στο μάθημα της γλώσσας .

2. Ποια είναι η άποψή σας για το Πρόγραμμα παραγωγής γραπτού λόγου με έμφαση στον επικοινωνιακό χαρακτήρα της γλώσσας μέσω αυθεντικών κειμένων;
3. Τι θα προτείνετε για τη βελτίωση του Προγράμματος;

Στην έρευνα συμμετείχαν 32 εκπαιδευτικοί της Γ' και Δ' τάξης των 11 δημόσιων σχολικών μονάδων της Περιφέρειας και ως προς τη σύστασή του το δείγμα ήταν τυχαίο και ανομοιογενές, εξ αιτίας της προαιρετικότητας του Προγράμματος και της ελεύθερης συμμετοχής. Ωστόσο, θα πρέπει να επισημάνουμε ότι οι συγκεκριμένοι εκπαιδευτικοί ασχολούνται με μεγάλο ενδιαφέρον για θέματα που αφορούν στη διδασκαλία του γλωσσικού μαθήματος και είναι θετικοί σε εναλλακτικές προτάσεις διδασκαλίας. Κατά συνέπεια, οι συμμετέχοντες παρουσίαζαν σχετική ομοιογένεια ως προς τα ενδιαφέροντά τους.

Για τη συλλογή των δεδομένων χρησιμοποιήθηκε η μέθοδος των ομάδων εστίασης (focus groups). Πρόκειται για ένα ποιοτικό εργαλείο συλλογής δεδομένων μέσα από ομαδικές συνεντεύξεις που ενθαρρύνει τη διατύπωση διάφορων και συχνά διαφορετικών απόψεων και κατευθύνεται από τον ερευνητή. Οι ομαδικές συνεντεύξεις, που έχουν τον χαρακτήρα συζήτησης, είναι επικεντρωμένες σε ένα θέμα και κινούνται αυστηρά στον άξονα των ερευνητικών ερωτημάτων (Vaughn et al., 1996, Morgan, 1998).

Σύμφωνα με τις βασικές αρχές του μεθοδολογικού εργαλείου, οι εκπαιδευτικοί του Ερευνητικού Προγράμματος συμμετείχαν, μετά την ολοκλήρωσή του, σε συνάντηση με τη Σχολική Σύμβουλο, διάρκειας δύο ωρών. Κατά τη διάρκεια της συνάντησης συγκροτήθηκαν τέσσερις (4) ομάδες εστίασης των οκτώ (8) ατόμων η κάθε μία. Αρχικά, δόθηκαν τα ερευνητικά ερωτήματα σε κάθε μέλος της ομάδας ξεχωριστά και αρκετός χρόνος για να τα πραγματευτεί. Στη συνέχεια, μετά από συζήτηση μεταξύ των μελών της ομάδας, κάθε ομάδα εστίασης ανακοίνωσε στην ολομέλεια τα πορίσματα των εργασιών της. Ένας εκπαιδευτικός κρατούσε σημειώσεις, ενώ όλη η συζήτηση που ακολούθησε με τη Σχολική Σύμβουλο και τους εκπαιδευτικούς ηχογραφήθηκε, μετά από την έγκριση των συμμετεχόντων, προκειμένου να υπάρχουν όλα τα στοιχεία στη διάθεση της έρευνας.

Όλα τα δεδομένα που προέκυψαν κατηγοριοποιήθηκαν σε πίνακες ενοτήτων, οι οποίοι αντιστοιχήθηκαν με τους βασικούς άξονες των ερευνητικών ερωτημάτων που είχαν τεθεί. Μετά την καταγραφή και ομαδοποίηση των απόψεων των εκπαιδευτικών έγινε η επεξεργασία τους, ενώ για την ερμηνεία τους ελήφθησαν υπόψη παράγοντες σύμφωνοι με τη σύγχρονη βιβλιογραφία.

2. Τα αποτελέσματα της έρευνας

Τα αποτελέσματα της έρευνας παρουσιάζονται με βάση τα ερευνητικά ερωτήματα, ενώ για την εξαγωγή των συμπερασμάτων, που ακολουθεί, έγινε συσχετισμός των απόψεων των εκπαιδευτικών με τις σύγχρονες επιστημονικές απόψεις σχετικά με το θέμα της επικοινωνιακής διάστασης της Γλώσσας.

3.1. Ενίσχυση επικοινωνιακών λειτουργιών, γλωσσικής ικανότητας και ενδιαφέροντος των μαθητών με τη χρήση αυθεντικού υλικού στην παραγωγή γραπτού λόγου.

Στο ερώτημα για την ενίσχυση των επικοινωνιακών λειτουργιών, της γλωσσικής ικανότητας και του ενδιαφέροντος των μαθητών στην παραγωγή γραπτού λόγου με τη χρήση αυθεντικών κειμένων οι περισσότεροι από τους εκπαιδευτικούς απάντησαν ότι τα παιδιά ερχόμενα σε επαφή με αυθεντικά κείμενα έγραφαν έχοντας στο νου τους ότι απευθύνονται σε κάποιον πραγματικό δέκτη. Δεν απευθύνονταν μόνο στον εκπαιδευτικό για να τα διορθώσει και να τα σχολιάσει. Έτσι μπήκαν στη διαδικασία να «συνομιλήσουν» με τον δέκτη τους. Μπήκαν στο ρόλο κάποιου που γράφει ένα πραγματικό κείμενο που θα δημοσιευτεί κάπου. Ήρθαν σε επαφή με είδη κειμένων που δεν είχαν συνηθίσει ως τώρα πέρα από τις περιγραφές και τις αφηγήσεις. Προσπάθησαν να οργανώσουν τα στοιχεία και τις πληροφορίες που τους δίνονταν από τα αυθεντικά κείμενα προκειμένου να δημιουργήσουν το δικό τους «αυθεντικό» κείμενο.

Η πλειονότητα των εκπαιδευτικών συμφώνησε, επίσης, ότι η χρήση αυθεντικών κειμένων :

- A. Προώθησε τις επικοινωνιακές λειτουργίες της γλώσσας, αφού τα παιδιά είδαν ότι η συγγραφή ενός κειμένου δεν είναι μια εσωστρεφής και αφηρημένη διαδικασία
- B. Ήρθαν σε επαφή με κείμενα που συναντάμε στην καθημερινή ζωή, γεγονός που τους προκάλεσε εντύπωση και ενδιαφέρον.
- Γ. Χάρη στα αυθεντικά κείμενα, ένιωσαν πιο οικεία και έγραψαν ελεύθερα χωρίς τον φόβο του λάθους.
- Δ. Εξασκήθηκαν και ως δέκτες κειμένων, αφού μέσα από τις βιωματικές προσεγγίσεις, εμβάθυναν τα κείμενα και τα διαχειρίστηκαν λειτουργικά.

Ορισμένοι εκπαιδευτικοί επεσήμαναν, ωστόσο, ότι η επικοινωνιακή προσέγγιση εστιάζει στη χρήση της γλώσσας σε πραγματικές περιστάσεις, ενώ μένουν εκτός διδασκαλίας και άλλου τύπου λειτουργικές πτυχές της γλώσσας, που αφορούν μία πιο «επίσημη», πιο «τυπική» και πιο «αδιαίτερη» εκδοχή της, όπως είναι η γλώσσα της ποίησης και της λογοτεχνίας. Για τον λόγο αυτό θεώρησαν ότι θα πρέπει να υπάρξει κάποιο είδος "γέφυρας" μεταξύ των δύο προσεγγίσεων, προκειμένου να είναι ακόμα πιο αποτελεσματική η διδασκαλία της γλώσσας.

Όσον αφορά στη διδασκαλία του σχηματισμού των γραμματικών δομών και στην επαρκή γνώση των λεξιλογικών και ορθογραφικών κανόνων η πλειονότητα των εκπαιδευτικών υποστήριξε ότι τα παιδιά, προσπαθώντας να γράψουν τα κείμενά τους, χρησιμοποίησαν γραμματικές δομές που είχαν διδαχτεί, όπως τη χρήση επιρρημάτων, συνδέσμων, χρόνων, επιφωνημάτων κ.α. Μέσα από την διαδικασία της αξιολόγησης, μπήκαν στη διαδικασία να ανακαλύψουν και να προτείνουν στους συμμαθητές τους τις ορθές γραμματικές, ορθογραφικές και λεξιλογικές μορφές. Αρκετοί εκπαιδευτικοί επεσήμαναν ότι τα παιδιά ήταν πιο προσεκτικά κατά τη συγγραφή των κειμένων τους σε επίπεδο γραμματικής και ορθογραφίας, αλλά και σε επίπεδο παρουσίασης του γραπτού τους (ευανάγνωστα γράμματα, ευδιάκριτος χωρισμός παραγράφων, σημεία στίξης κλπ). Όμως, αρκετοί επεσήμαναν ότι η χρήση αυθεντικών κειμένων ενισχύει κυρίως τη γραμματική της επικοινωνίας και λιγότερο τη γραμματική του γλωσσικού συστήματος (γραμματική της λέξης και της πρότασης). Για τον λόγο αυτό, συχνά αναγκάζονταν να διδάσκουν ξεχωριστά τα διάφορα γραμματικά φαινόμενα ούτως ώστε να μην παρουσιαστούν κενά και ελλείψεις όσον αφορά στη γνώση των γραμματικών και συντακτικών δομών του συστήματος της γλώσσας.

Τέλος, όλοι συμφώνησαν ότι το Πρόγραμμα ενίσχυσε τη συμμετοχή και το ενδιαφέρον των παιδιών στο μάθημα της γλώσσας. Ειδικά, κάποιες προτάσεις

διδασκαλίας έτυχαν της ενθουσιώδους υποδοχής από τα παιδιά. Πάντως, σχεδόν όλα ανταποκρίθηκαν θετικά «και πανηγύριζαν κάθε φορά που τους ανακοίνωνα ότι θα κάνουμε το πρόγραμμα και όχι το βιβλίο της γλώσσας». Επίσης, παιδιά με μειωμένη αυτοεκτίμηση στο μάθημα της γλώσσας, έδειξαν να ανταποκρίνονται θετικά στο πρόγραμμα και να απολαμβάνουν τη διαδικασία.

3.2. Οι απόψεις των εκπαιδευτικών για το Πρόγραμμα της επικοινωνιακής διάστασης της Γλώσσας στην παραγωγή γραπτού λόγου.

Στο δεύτερο ερευνητικό ερώτημα διαφάνηκε καθαρά η θετική άποψη απέναντι στο Πρόγραμμα παραγωγής γραπτού λόγου με τη χρήση αυθεντικών κειμένων. Για την πλειοψηφία των εκπαιδευτικών το Πρόγραμμα βοήθησε τα παιδιά να αποκτήσουν μια διαφορετική οπτική και μια πιο ώριμη στάση, όσον αφορά στη συγγραφή, αλλά και την κριτική ανάγνωση κειμένων. Χαρακτηριστικά εκπαιδευτικός υποστήριξε ότι «το πρόγραμμα βοήθησε κάποια παιδιά να ωριμάσουν!» Η επικοινωνιακή διάσταση της γλώσσας αποτιμήθηκε ως προσέγγιση πρωταρχικής σημασίας, κυρίως για παιδιά του δημοτικού, «εφόσον μέσα από την καλλιέργειά της δομείται ο λόγος τους και αντιλαμβάνονται τον τρόπο που αλληλεπιδρούν με το περιβάλλον τους». «Τα αυθεντικά κείμενα έδωσαν την ευκαιρία της κατάκτησης της επικοινωνίας και της ανταπόκρισης των παιδιών στα ποικίλα καθημερινά τους ερεθίσματα».

3.3. Προτάσεις για τη βελτίωση του Προγράμματος προώθησης της επικοινωνιακής διάστασης της Γλώσσας στην παραγωγή γραπτού λόγου.

Στο τρίτο ερευνητικό ερώτημα για τη βελτίωση του Προγράμματος προώθησης της επικοινωνιακής διάστασης της Γλώσσας στην παραγωγή γραπτού λόγου, διατυπώθηκαν διάφορες προτάσεις που αφορούν κυρίως στη διαδικασία της διδασκαλίας και λιγότερο στους θεωρητικούς άξονες του Προγράμματος. Πιο συγκεκριμένα οι εκπαιδευτικοί που συμμετείχαν πρότειναν:

- εμπλουτισμό του υλικού (άρθρα, γελοιογραφίες, έρευνες), ταξινόμηση σε κατηγορίες με δυνατότητα επιλογών και κλιμάκωση δυσκολίας.
- εξασφάλιση περισσότερου χρόνου –πέρα του διδακτικού δίωρου που προέβλεπε το Πρόγραμμα.
- τροποποίηση της διδασκαλίας του γλωσσικού μαθήματος ούτως ώστε να είναι σε θέση να εντάξουν τον άξονα της επικοινωνιακής διάστασης στην παραγωγή γραπτού λόγου
- το αυθεντικό υλικό να εμπλουτίζεται και να χαρακτηρίζεται από ποικιλία ανάλογα με τις απαιτήσεις της κάθε δραστηριότητας: ποικίλα κείμενα, χρηστικά ή λογοτεχνικά, εικόνες, πίνακες ζωγραφικής, μουσική, ποικίλο ηχητικό υλικό κτλ.
- να υπάρχει η δυνατότητα, στο πλαίσιο του Προγράμματος, να αντικατασταθεί ένα κείμενο με ένα άλλο, παρόμοιο σε περιεχόμενο και λειτουργία, που να είναι όμως καταλληλότερο για τη συγκεκριμένη τάξη ή πιο επίκαιρο.

Συμπεράσματα

Η καλλιέργεια της επικοινωνιακής διάστασης της Γλώσσας προωθείται και επιτυγχάνεται αποτελεσματικότερα με τη χρήση διδακτικού υλικού που χαρακτηρίζεται από αυθεντικότητα. Έτσι, για να κατακτήσουν τα παιδιά την

ικανότητα να επικοινωνούν λεκτικά και έξω από το σχολείο, στον κοινωνικό χώρο, θα πρέπει να εξοικειωθούν με τις μορφές που παίρνει η επικοινωνία στο χώρο.

Η χρήση αυθεντικών κειμένων δεν αποτελεί αυτοσκοπό της διδασκαλίας ούτε και διδακτική μέθοδο. Θεωρείται περισσότερο μια ευρύτερη εννοιολογική (conceptual) και επιστημολογική/φιλοσοφική βάση πάνω στην οποία μπορούν να στηριχτούν μια σειρά από συναφείς διδακτικές μεθοδολογίες και πρακτικές και το μέσο για την εκμάθηση της γραπτής γλώσσας με σκοπό την απόκτηση επικοινωνιακών δεξιοτήτων (Αθανάσιος, 2008). Όπως προκύπτει από τις απόψεις των εκπαιδευτικών που συμμετείχαν στο σχετικό Πρόγραμμα, στα πλεονεκτήματα αυτής της επιλογής περιλαμβάνονται η δυνατότητα εξοικείωσης των παιδιών με τα είδη και τους τρόπους γραπτής επικοινωνίας, καθώς και η επίδραση των παραμέτρων γλωσσικής επικοινωνίας στη μορφή και το περιεχόμενο των κειμένων. Επίσης, σε επίπεδο ενδιαφέροντος και αποδοχής από τα παιδιά μιας τέτοιας διδακτικής προοπτικής, παρατηρήθηκε μεγάλη ευαισθητοποίηση των μαθητών, κατά την παραγωγή γραπτού λόγου, στην κατανόηση των λεκτικών επιλογών που κάνει ο πομπός του μηνύματος και στους τρόπους αποκωδικοποίησης από την πλευρά του δέκτη. Τέλος, η ύπαρξη επικοινωνιακού στόχου κάνει τους μαθητές, ακόμα και τους πιο αδύναμους, να ενεργοποιήσουν όλες τις δυνατότητες που διαθέτουν και να τις αξιοποιήσουν στο μέγιστο δυνατό βαθμό.

Είναι απαραίτητο, όμως, να υπάρξει μία μετατόπιση των εκπαιδευτικών από τις αντιλήψεις που έχουν δημιουργηθεί στην πορεία μιας μακράς παράδοσης και να συνειδητοποιήσουν ότι πρέπει να δημιουργήσουν και στην τάξη συνθήκες χρήσης της γλώσσας, για ποικίλα θέματα και σε ποικίλες περιστάσεις επικοινωνίας, όπως ακριβώς συμβαίνει και στην καθημερινή ζωή, εκτός σχολείου.

Βιβλιογραφικές αναφορές

Halliday, M., Hasan, R., (1991), *Language, context, and text: aspects of language in a social-semiotic perspective*, Oxford: Oxford University Press

Morgan, D. L. (1998). *The Focus Group Guidebook*. London: Sage.

Vaughn, S., Schumm, J. S., & Sinagub, J. (1996). *Focus group interviews in education and psychology*. Thousand Oaks, CA: Sage.

Αθανάσιος, Μ., (2008). «Ελευθερία και αναγκαιότητα στη γλώσσα». *Παιδαγωγικά Ρεύματα στο Αιγαίο*. τ. 3, Ιούλιος 2008, σελ. 18-40

Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών-Αναλυτικά Προγράμματα Σπουδών Υποχρεωτικής Εκπαίδευσης, (Δ.Ε.Π.Π.Σ.-Α.Π.Σ.), (2002). Τόμος Α' Αθήνα: Παιδαγωγικό Ινστιτούτο

Ματσαγγούρας Η., (2004). *Κειμενοκεντρική προσέγγιση του γραπτού λόγου*. Αθήνα: Γρηγόρης

Μπασλής, Γ., (2002). *Κοινωνιογλωσσολογία*. Αθήνα: Γρηγόρης

Παπάς, Α., (1995). *Διδακτική γλώσσας και κειμένων*. τ.β', Αθήνα

Σπανός Γ., (χ.χ.). *Επικοινωνιακή προσέγγιση της μητρικής γλώσσας. Θεωρία και εφαρμογές διδασκαλίας*. Αθήνα: Ε.Κ.Π.Α.

Τσιπλάκου, Σ., Χατζηιωάννου, Ξ. & Κωνσταντίνου, Κ. (2006). «Δέκα μύθοι για την επικοινωνιακή προσέγγιση ή 'Κύριε, ελληνικά πότε εν να κάμουμε;» Στο Ε. Φτιάκα, Α. Γαγάτσης, Ι. Ηλία, Μ. Μοδέστου (επιμ.), *Πρακτικά του ΙΧ Συνεδρίου της Κυπριακής Παιδαγωγικής Εταιρείας*. Λευκωσία: Παιδαγωγική Εταιρεία Κύπρου & Πανεπιστήμιο Κύπρου, 581-590.

Χατζησαββίδης, Σ., (2009). «Γλωσσοδιδασκτικά συνεχή και ασυνεχή της τελευταίας τριακονταετίας: από τον επικοινωνιοκεντρισμό στον κοινωνιοκεντρισμό». Διαθέσιμο στο: http://www.pi.ac.cy/pi/index.php?option=com_content&view=article&id=502&catid=51&Itemid=85%E2%8C%A9=el [05 - 01 -2013]